

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

ЗАТВЕРДЖУЮ
Декан соціально-гуманітарного
факультету

Оксана ГОМОТЮК
2024 р.

ЗАТВЕРДЖУЮ

Проректор з науково-педагогічної
роботи

Віктор ОСТРОВЕРХОВ
2024 р.

ЗАТВЕРДЖУЮ
Директор ННІНОТ

Святослав ПИТЕЛЬ
2024 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА

з дисципліни
«Вікова та педагогічна психологія»

Ступінь вищої освіти – бакалавр

Галузь знань – 01 Освіта/Педагогіка

Спеціальність – 012 Дошкільна освіта

Освітньо-професійна програма – «Дошкільна освіта. Інклюзивна освіта»

кафедра освітології і педагогіки

Форма навчання	Курс	Семестр	Лекції (год.)	Практ. (год.)	ІРС (год.)	Тренінг (год.)	СРС (год.)	Разом (год.)	Екзамен
Денна	1	2	46	30	5	10	59	150	2
Заочна	1	2	8	4	-	-	138	150	3

30.08.2024
[Signature]

Тернопіль – 2024

Робоча програма складена на основі освітньо-професійних програм підготовки бакалаврів галузі знань 01 «Освіта/Педагогіка», спеціальності 012 Дошкільна освіта, затвердженої Вченою радою ЗУНУ (протокол № 11 від 26 червня 2024р.)

Робочу програму склала д. пед. н., к. психол. н., професор, завідувач кафедри освітології і педагогіки **Лілія РЕБУХА**.

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри освітології і педагогіки (протокол № 1 від 26 серпня 2024р.).

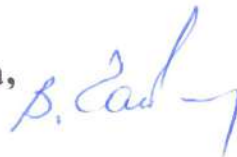
**Завідувач кафедри,
д.пед.н., професор**

Лілія РЕБУХА

Розглянуто та схвалено групами забезпечення спеціальності 012 Дошкільна освіта (протоколи №1 від 30 серпня 2024 р.).

**Голова групи забезпечення
спеціальності 012 Дошкільна освіта,
д.пед.н., професор**

Володимир ЧАЙКА

**Гарант освітньої програми
«Дошкільна освіта. Інклюзивна освіта»,
к.пед.н., доцент**

Ольга ГЛАВАЦЬКА

**СТРУКТУРА РОБОЧОЇ ПРОГРАМИ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«ВІКОВА ТА ПЕДАГОГІЧНА ПСИХОЛОГІЯ»**

1. Опис програми

Дисципліна «Вікова і педагогічна психологія»	Галузь знань, спеціальність, ОПП, СВО	Характеристика навчальної дисципліни
Кількість кредитів ECTS – 5	Галузь знань: 01 Освіта/педагогіка	Статус дисципліни – Нормативна, циклу професійної підготовки Мова навчання – українська
Кількість залікових модулів – 5	Спеціальність: 012 Дошкільна освіта	Рік підготовки: Денна – 1 Заочна – 1, 2 Семестр: Денна – 2 Заочна – 2, 3
Кількість змістових модулів – 2	Освітньо-професійна програма: Дошкільна освіта. Інклюзивна освіта	Лекції: Денна – 46 год. Заочна – 8 год. Практичні заняття: Денна – 30 год. Заочна – 4 год.
Загальна кількість годин : 150	Ступінь вищої освіти – бакалавр	Самостійна робота: Денна – 59 год, Заочна – 138 год. Індивідуальна робота : Денна – 5 год. Тренінг – 10 год.
Тижневих годин : Денна форма – 10 з них аудиторних – 5		Вид підсумкового контролю – екзамен

**2. МЕТА І ЗАВДАННЯ ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ
«ВІКОВА ТА ПЕДАГОГІЧНА ПСИХОЛОГІЯ»**

2.1. Мета вивчення дисципліни.

Метою вивчення навчальної дисципліни є забезпечення загально-педагогічної та професійної підготовки майбутніх фахівців з професійної освіти (цифрові технології), формування у студентів ґрунтовних знань теоретичних основ сучасної вікової та педагогічної психології, науковими дослідженнями й здобутками у сфері закономірностей функціонування психіки та вікової динаміки її розвитку, взаємозв'язку навчання та розвитку, методологічними основами вивчення психічної діяльності особистості, її когнітивної, афективної та регулятивної сфер на різних вікових етапах розвитку, у молодшому шкільному віці зокрема; формування професійно орієнтованих знань, умінь, навичок та психологічної готовності до їх застосування в педагогічній практиці.

2.2. Завдання вивчення дисципліни:

- оволодіння студентами категоріальним апаратом психології, засвоєння основних понять та розвиток понятійного мислення з метою формування ядра психологічних знань, яке має стати основою розвитку професійних умінь майбутніх фахівців професійної освіти;
- формування знань про закономірності функціонування і розвитку психіки, про психологічні механізми навчальних і виховних впливів на особистісний розвиток здобувача

освіти, про зв'язок між рівнем інтелектуального й особистісного розвитку здобувачів освіти та формами й методами навчальних і виховних впливів;

- реалізація системного підходу до висвітлення проблем розвитку особистості у діяльності та спілкуванні, що сприятиме узагальненню студентами психологічної інформації з різних джерел та формулюванню ними логічних висновків, усвідомленню особливостей освоєння та збереження соціокультурного досвіду в індивідуальній свідомості здобувачів освіти.

2.3. Передумови для вивчення дисципліни.

Вивчення курсу передбачає наявність систематичних та ґрунтовних знань із суміжних дисциплін, цілеспрямованої роботи над вивченням спеціалізованої літератури, використання інформаційно-комунікаційних технологій для пошуку, оброблення, аналізування та використання інформації з різних джерел, активності на лекціях і практичних заняттях, самостійної роботи та виконання індивідуальних завдань.

2.4. Найменування та опис компетентностей, формування котрих забезпечує вивчення дисципліни.

ЗК-2. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця в загальній системі знань про природу і суспільство та в розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.

ЗК-6. Здатність до міжособистісної взаємодії.

ЗК-7. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.

ЗК-8. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

ЗК-10. Здатність ухвалювати рішення та діяти, дотримуючись принципу неприпустимості корупції та будь-яких інших проявів недоброчесності.

СК-1. Здатність працювати з джерелами навчальної та наукової компетентності) інформації.

СК-2. Здатність до розвитку в дітей раннього і дошкільного віку базових якостей особистості (довільність, самостійність, креативність, ініціативність, свобода поведінки, самосвідомість, самооцінка, самоповага).

СК-3. Здатність до розвитку допитливості, пізнавальної мотивації, пізнавальних дій у дітей раннього і дошкільного віку.

СК-4. Здатність до формування в дітей раннього і дошкільного віку первинних уявлень про предметне, природне, соціальне довкілля, властивості і відношення предметів; розвитку самосвідомості («Я» дитини і його місце в довкіллі).

СК-5. Здатність до розвитку в дітей раннього і дошкільного віку мовлення як засобу спілкування і взаємодії з однолітками і дорослими

СК-8. Здатність до формування в дітей раннього і дошкільного віку навичок екологічно безпечної поведінки і діяльності в побуті, природі й довкіллі.

СК-9. Здатність до розвитку перцептивних, мнемічних процесів, різних форм мислення та свідомості в дітей раннього і дошкільного віку.

СК-10. Вміння складати Індивідуальну програму розвитку та необхідні для навчання дітей з особливими освітніми потребами документи, бути знайомими з універсальним дизайном в освіті та розумним пристосуванням.

СК-17. Здатність нести відповідальність за прийняття рішень у непередбачуваних умовах праці

СК-19. Здатність до комунікативної взаємодії з дітьми, батьками, колегами

СК-21 Здатність до формування у дітей дошкільного віку екологічних знань, екологічної культури, екологічної свідомості та навичок екологічно доцільної поведінки.

СК-22 Здатність демонструвати розуміння інклюзивних цінностей, уміння розпізнавати та враховувати різноманітність осіб, здійснювати індивідуальний супровід в освітньому процесі.

СК-24 Здатність до організації та здійснення супроводу осіб з особливими освітніми потребами

СК-25 Здатність до налагодження взаємодії та консультування батьків дітей раннього і дошкільного віку з особливими освітніми потребами.

СК-26 Здатність організовувати науково-методичну та інноваційну діяльність в системі дошкільної та інклюзивної освіти.

СК-27 Здатність представляти та відстоювати інтереси і права дітей з особливими освітніми потребами та їх сімей шляхом впливу на громадську думку та рішення в політичній, економічній,

соціальної сфері державного управління

2.5. Результати навчання.

ПР-2. Розуміти, описувати й аналізувати процеси розвитку, навчання та виховання дітей раннього і дошкільного віку з використанням базових психологічних і педагогічних понять та категорій.

ПР-3. Розуміти природу і знати вікові особливості дітей з різними рівнями розвитку, особливості розвитку обдарованих дітей, індивідуальні відмінності дітей з особливими освітніми потребами.

ПР-7. Планувати освітній процес у закладах дошкільної освіти з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей та потреб дітей раннього і дошкільного віку, дітей з особливими освітніми потребами та складати прогнози щодо його ефективності.

ПР-8. Вміти складати індивідуальні програми розвитку для дітей з особливими освітніми потребами та необхідні для навчання документи; бути знайомим з універсальним дизайном в освіті та розумним пристосуванням.

ПР-10. Знати принципи функціонування системи раннього втручання, розуміти можливості опори на неї у роботі з дітьми з особливими освітніми потребами, дотримуючись професійно-етичних вимог до діяльності фахівця з раннього втручання.

ПР-11. Бути знайомим з ознаками булінгу. Вміти використовувати прийоми попередження та протидії йому.

ПР-14. Мати навички збереження та зміцнення психофізичного і соціального здоров'я дітей.

ПР-18. Володіти технологіями організації розвивального предметно-ігрового, природно-екологічного, пізнавального, мовленнєвого середовища в різних групах раннього і дошкільного віку.

ПР-19. Збирати та аналізувати дані про індивідуальний розвиток дитини.

ПР-20. Враховувати рівні розвитку дітей при виборі методик і технологій навчання і виховання, при визначенні зони актуального розвитку дітей та створенні зони найближчого розвитку.

ПР-21. Розробляти індивідуальні програми соціалізації й адаптації дітей раннього і дошкільного віку.

ПР-22. Дотримуватись умов безпеки життєдіяльності дітей раннього і дошкільного віку.

ПР-23. Знати основи запобігання корупції, суспільної та академічної доброчесності на рівні, необхідному для формування нетерпимості до корупції та проявів недоброчесності поведінки серед здобувачів освіти та вміти застосовувати їх в професійній діяльності.

ПР-27. Організовувати та здійснювати супровід осіб з особливими освітніми потребами, представляти та відстоювати їхні інтереси і права.

3. ПРОГРАМА ДИСЦИПЛІНИ «ВІКОВАТА ПЕДАГОГІЧНА ПСИХОЛОГІЯ»

Змістовий модуль 1

ОСНОВИ ВІКОВОЇ ПСИХОЛОГІЇ

Тема 1. Предмет і методи вікової психології Предмет і завдання вікової психології.

Виникнення та розвиток вікової психології. Методологічні основи вікової психології. Сучасний стан розвитку вікової психології. Методи вікової психології та їх використання в управлінні навчально-виховним процесом. Лонгитюдний метод та його застосування у віковій психології. Зв'язок вікової психології з іншими науками.

Література: [1; 3; 13; 16; 17; 19].

Тема 2. Загальна характеристика онтогенезу людської психіки

Загальне поняття про психічний розвиток. Основні теорії психічного розвитку. Біогенетичні підходи до дослідження психіки дитини. Психоаналітичні теорії психічного розвитку. Теорія соціального наочіння. Когнітивний підхід (Ж. Піаже). Концепція діалектичного характеру розвитку Г. С. Костюка. Проблема рушійних сил психічного розвитку. Біологічні та соціальні фактори психічного розвитку. Основні підходи до проблеми співвідношення розвитку та навчання. Закономірності психічного розвитку. Основні механізми зміни вікових періодів розвитку. Сенситивні періоди розвитку різних психічних властивостей. Поняття про провідні види діяльності та їх значення для психічного розвитку. Вікова періодизація психічного розвитку. Критерії визначення основних періодів індивідуального психічного розвитку.

Література: [1; 5; 18; 16; 22; 40].

Тема 3. Психологія розвитку дитини від народження до вступу в школу Психічний розвиток дитини в немовлячому віці та його значення для наступного етапу розвитку

особистості. Характеристика періоду новонародженості. Провідна діяльність у немовлячому віці. Новоутворення у немовлячому віці. Криза першого року життя та її характеристика. Психологічна характеристика дитини раннього віку. Соціальна ситуація розвитку дитини раннього віку. Особливості провідної діяльності дитини в ранньому віці. Характеристика новоутворень у ранньому дитинстві. Розвиток мовлення у дітей раннього віку. Психологічний аналіз кризи трьох років. Особливості спілкування дитини раннього віку. Розвиток емоційно-вольової сфери у дітей раннього віку. Соціальна ситуація розвитку дошкільника. Особливості розвитку психічних функцій у дошкільному віці. Сюжетно-рольова гра та її особливості в дошкільному віці. Характеристика кризи дошкільного віку. Особливості розвитку пізнавальних процесів дошкільника. Специфіка спілкування в дошкільному віці. Розвиток моральних почуттів у дошкільному віці.

Література: [4; 3;15; 16; 11; 39].

Тема 4. Психологічні особливості молодшого школяра

Анатомо-фізіологічні особливості дитини молодшого шкільного віку. Загальні психологічні особливості молодших школярів. Психологічна готовність до школи. Особливості формування самосвідомості дитини молодшого шкільного віку. Характерні особливості навчальної діяльності. Розвиток пізнавальних процесів у молодших школярів. Новоутворення в молодшому шкільному віці. Особливості формування емоційно-вольової сфери особистості молодшого школяра. Характеристика кризи молодшого шкільного віку.

Література: [2; 8;12; 19; 27; 32].

Тема 5. Психологія особистості підлітка

Загальна характеристика підліткового віку. Соціальна ситуація особистісного розвитку сучасного підлітка. Розвиток вищих психічних функцій у підлітковому віці. Психологічна характеристика кризи підліткового віку. Характеристика новоутворень у підлітковому віці. Особливості провідної діяльності в підлітковому віці. Специфіка взаємовідносин і спілкування підлітків з дорослими і однолітками. Особливості розвитку самосвідомості в підлітковому віці. Причини виникнення афекту неадекватності. Особливості навчальної діяльності в підлітковому віці.

Література: [5; 7;11; 18; 26; 31].

Тема 6. Психологія ранньої юності

Соціальна ситуація розвитку в ранньому юнацькому віці. Розумовий розвиток у старшому шкільному віці. Самосвідомість та її розвиток у ранній юності. Міжособистісні стосунки в ранньому юнацькому віці. Новоутворення в ранньому юнацькому віці. Проблема сенсу життя в ранньому юнацькому віці. Криза раннього юнацького віку. Формування ціннісних орієнтацій і світогляду в ранньому юнацькому віці.

Література: [1-6; 23;33; 28; 32; 34].

Змістовий модуль 2

ОСНОВИ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПСИХОЛОГІЇ

Тема 7. Педагогічна психологія як галузь психологічної науки

Предмет і завдання педагогічної психології як науки. Виникнення і розвиток педагогічної психології. Методологічні основи педагогічної психології. Основні напрямки і сучасний стан розвитку педагогічної психології. Основні розділи педагогічної психології. Методи педагогічної психології.

Література: [1; 9; 14; 18; 24; 35; 41].

Тема 8. Психологія навчання

Поняття про навчання та його психологічні механізми. Теорії навчання. Класифікація навчання. Моделі навчання. Основні характеристики навчальної діяльності. Фактори, що впливають на навчальну діяльність. Управління процесом навчання. Психологічні основи розвиваючого навчання. Психологічні основи диференціації та індивідуалізації навчання. Типи мислення та умови їх формування у процесі навчання. Рівні проблемно-евристичного навчання та можливості його здійснення в сучасній школі. Психологічний аналіз уроку.

Література: [11; 15; 19; 21; 29; 33].

Тема 9. Психологія учіння

Учіння як діяльність. Види учіння та структура навчальної діяльності учнів. Уявлення про мотивацію учіння. Засвоєння навчального процесу – центральна ланка навчальної діяльності учнів. Особливості опанування учнями навчальної діяльності. Вміння самостійно вчитися. Типи учіння та орієнтувальна основа діяльності. Основні характеристики процесу засвоєння знань. Уявлення про мотивацію учіння. Специфіка навчальної мотивації та особливості її формування. Неуспішність, її причини та запобігання.

Література: [10; 19; 21; 25; 30; 36; 42].

Тема 10. Психологія виховання

Загальне поняття про психологію виховання. Предмет і завдання психології виховання. Особистість як мета, об'єкт і суб'єкт виховання. Психологія виховання як психологічне обґрунтування педагогічно доцільних умов розвитку особистості. Психологічні механізми та етапи формування властивостей особистості. Структура особистості та необхідність її врахування у процесі виховання. Вікові аспекти виховання та індивідуальний підхід. Психологічні аспекти виховання дітей з асоціальною поведінкою. Поняття про моральність. Вчинок як вияв моральності. Види вчинків. Показники та критерії вихованості особистості. Психологічні основи формування моральної свідомості та поведінки особистості у сучасних умовах.

Література: [3; 12; 19; 21; 35; 41].

Тема 11. Психологія педагогічної діяльності та особистості педагога

Загальна характеристика педагогічної діяльності. Здібності в структурі суб'єкта педагогічної діяльності та їх розвиток. Характеристика основних функцій і педагогічних умінь. Психологічні вимоги до особистості педагога. Стилi педагогічного спілкування та педагогічної діяльності. Поняття про педагогічну майстерність і педагогічну культуру. Психологічні аспекти виявлення, вивчення, узагальнення провідного педагогічного досвіду. Психологічні проблеми педагогічного оцінювання.

Література: [1-2; 7-9; 15; 18-21; 27; 37; 40].

4. Структура залікового кредиту дисципліни «Вікова і педагогічна психологія»

Тематика залікового кредиту	Кількість годин						ІРС	Тренінг	Контр. заходи
	Лекції		Практичні заняття		Самостійна робота				
	Денна	Заочна	Денна	Заочна	Денна	Заочна			
Змістовий модуль 1. Основи вікової педагогіки									
Тема 1. Предмет і методи вікової психології	4	1	4	1	6	12	2		Опитування
Тема 2. Загальна характеристика онтогенезу людської психіки	4	1	4	-	6	12			Тести
Тема 3. Психологія розвитку дитини від народження до вступу в школу.	4	-	4	-	5	12	2	4	Опитування
Тема 4. Психологічні особливості молодшого школяра.	4	-	2	-	5	12			Тести, опитування
Тема 5. Психологія особистості підлітка.	4	1	2	1	5	12			Опитування
Тема 6. Психологія ранньої юності.	4	1	2	1	5	13			Опитування реферати
Змістовий модуль 2. Основи педагогічної психології									
Тема 7. Педагогічна психологія як галузь психологічної науки.	4	1	2	-	6	13	2		Творче завдання, тести

Тема 8. Психологія навчання.	4	1	2	-	5	13		2	Опитування тести, реферати
Тема 9. Психологія учіння.	4	-	2	-	5	13			Задачі, тести, вправи
Тема 10. Психологія виховання.	4	1	2	-	5	13			Опитування реферати
Тема 11. Психологія педагогічної діяльності та особистості педагога.	6	1	4	1	6	13	1	2	Задачі, тести, вправи
<i>Всього</i>	46	8	30	4	59	138	5	10	

5. Тематика практичних занять з дисципліни «Вікова та педагогічна психологія»

Мета практичних занять:

– поглиблення знань у галузі психології; формування базових психологічних навичок у роботі із здобувачами освіти;

– забезпечення ефективної комунікації у процесі вивчення дисципліни; дотримання етичних принципів комунікації у навчанні; вміння оцінювати, переймати та розповсюджувати психологічний досвід в освіті;

– адаптувати педагогічну діяльність до вимог і умов освітнього процесу.

Проведення практичних занять забезпечує виконання галузевого Стандарту зі спеціальності 015 Професійна освіта.

Змістовий модуль 1 Основи вікової педагогіки Практичне заняття 1-2

Тема 1. Предмет і методи вікової психології

Питання для обговорення:

1. Предмет і завдання вікової психології.
2. Виникнення та розвиток вікової психології.
3. Методологічні основи вікової психології.
4. Сучасний стан розвитку вікової психології.
5. Методи вікової психології та їх використання в управлінні освітнім процесом.
6. Лонгитюдний метод та його застосування у віковій психології.
7. Зв'язок вікової психології з іншими науками.

Практичне заняття 3-4

Тема 2. Загальна характеристика онтогенезу людської психіки

Питання для обговорення:

1. Загальне поняття про психічний розвиток.
2. Основні теорії психічного розвитку.
3. Біогенетичні підходи до дослідження психіки дитини.
4. Психоаналітичні теорії психічного розвитку.
5. Теорія соціального навчання.
6. Біологічні та соціальні фактори психічного розвитку.
7. Основні підходи до проблеми співвідношення розвитку та навчання.
8. Основні механізми зміни вікових періодів розвитку.
9. Поняття про провідні види діяльності та їх значення для психічного розвитку.
10. Вікова періодизація психічного розвитку.
11. Критерії визначення основних періодів індивідуального психічного розвитку.

Практичне заняття 5-6

Тема 3. Психологія розвитку дитини від народження до вступу в школу

Питання для обговорення:

1. Психічний розвиток дитини в немовлячому віці та його значення для наступного

етапу розвитку особистості.

2. Характеристика періоду новонародженості.
3. Криза першого року життя та її характеристика.
4. Психологічна характеристика дитини раннього віку.
5. Психологічний аналіз кризи трьох років.
6. Соціальна ситуація розвитку дошкільника.
7. Особливості розвитку психічних функцій у дошкільному віці.
8. Особливості розвитку пізнавальних процесів дошкільника.
9. Специфіка спілкування в дошкільному віці.
10. Розвиток моральних почуттів у дошкільному віці.

Практичне заняття 7

Тема 4. Психологічні особливості молодшого школяра

Питання для обговорення:

1. Анатоμο-фізіологічні особливості дитини молодшого шкільного віку.
2. Загальні психологічні особливості молодших школярів.
3. Психологічна готовність до школи.
4. Особливості формування самосвідомості дитини молодшого шкільного віку.
5. Характерні особливості навчальної діяльності.
6. Розвиток пізнавальних процесів у молодших школярів.
7. Новоутворення в молодшому шкільному віці.
8. Особливості формування емоційно-вольової сфери особистості молодшого школяра.
9. Характеристика кризи молодшого шкільного віку.

Практичне заняття 8

Тема 5. Психологія особистості підлітка

Питання для обговорення:

1. Загальна характеристика підліткового віку.
2. Соціальна ситуація особистісного розвитку сучасного підлітка.
3. Розвиток вищих психічних функцій у підлітковому віці.
4. Психологічна характеристика кризи підліткового віку.
5. Характеристика новоутворень у підлітковому віці.
6. Особливості провідної діяльності в підлітковому віці.
7. Специфіка взаємовідносин і спілкування підлітків з дорослими і однолітками.
8. Особливості розвитку самосвідомості в підлітковому віці.
9. Причини виникнення афекту неадекватності.
10. Особливості навчальної діяльності в підлітковому віці.

Практичне заняття 9

Тема 6. Психологія ранньої юності

Питання для обговорення:

1. Соціальна ситуація розвитку в ранньому юнацькому віці.
2. Розумовий розвиток у старшому шкільному віці.
3. Самосвідомість та її розвиток у ранній юності.
4. Міжособистісні стосунки в ранньому юнацькому віці.
5. Новоутворення в ранньому юнацькому віці.
6. Проблема сенсу життя в ранньому юнацькому віці.
7. Криза раннього юнацького віку.
8. Формування ціннісних орієнтацій і світогляду в ранньому юнацькому віці.

Змістовий модуль 2

Основи педагогічної психології

Практичне заняття 10

Тема 7. Педагогічна психологія як галузь психологічної науки

Питання для обговорення:

1. Предмет і завдання педагогічної психології як науки.

2. Виникнення і розвиток педагогічної психології.
3. Методологічні основи педагогічної психології.
4. Основні напрямки і сучасний стан розвитку педагогічної психології.
5. Основні розділи педагогічної психології.
6. Методи педагогічної психології.

Практичне заняття 11

Тема 8. Психологія навчання

Питання для обговорення:

1. Поняття про навчання та його психологічні механізми.
2. Теорії навчання. Класифікація навчання. Моделі навчання.
3. Основні характеристики навчальної діяльності.
4. Фактори, що впливають на навчальну діяльність.
5. Управління процесом навчання.
6. Психологічні основи розвиваючого навчання.
7. Психологічні основи диференціації та індивідуалізації навчання.
8. Типи мислення та умови їх формування у процесі навчання.
9. Рівні проблемно-евристичного навчання та можливості його здійснення в сучасній школі.
10. Психологічний аналіз уроку.

Практичне заняття 12

Тема 9. Психологія учіння

Питання для обговорення:

1. Учіння як діяльність.
2. Види учіння та структура навчальної діяльності учнів.
3. Уявлення про мотивацію учіння.
4. Засвоєння навчального процесу – центральна ланка навчальної діяльності учнів.
5. Особливості опанування учнями навчальної діяльності.
6. Вміння самостійно вчитися.
7. Типи учіння та орієнтувальна основа діяльності.
8. Основні характеристики процесу засвоєння знань.
9. Уявлення про мотивацію учіння.
10. Специфіка навчальної мотивації та особливості її формування.
11. Неуспішність, її причини та запобігання.

Практичне заняття 13

Тема 10. Психологія виховання

Питання для обговорення:

1. Предмет і завдання психології виховання.
2. Особистість як мета, об'єкт і суб'єкт виховання.
3. Психологія виховання як психологічне обґрунтування педагогічно-доцільних умов розвитку особистості.
4. Психологічні механізми та етапи формування властивостей особистості.
5. Структура особистості та необхідність її врахування у процесі виховання.
6. Вікові аспекти виховання та індивідуальний підхід.
7. Психологічні аспекти виховання дітей з асоціальною поведінкою.
8. Вчинок як вияв моральності. Види вчинків.
9. Психологічні основи формування моральної свідомості та поведінки особистості у сучасних умовах.

Практичне заняття 14-15

Тема 11. Психологія педагогічної діяльності та особистості педагога

Питання для обговорення:

1. Загальна характеристика педагогічної діяльності.
2. Здібності в структурі суб'єкта педагогічної діяльності та їх розвиток.

3. Характеристика основних функцій і педагогічних умінь.
4. Психологічні вимоги до особистості педагога.
5. Стили педагогічного спілкування та педагогічної діяльності.
6. Поняття про педагогічну майстерність і педагогічну культуру.
7. Психологічні аспекти виявлення, вивчення, узагальнення провідного педагогічного досвіду.
8. Психологічні проблеми педагогічного оцінювання.

6. Самостійна робота студентів

Самостійна робота (далі СР) є основним засобом засвоєння здобувачами навчального матеріалу в позааудиторний час без участі викладача. Обсяг і зміст СР визначається робочою програмою та робочим планом в межах встановленого обсягу годин із навчальної дисципліни, методичними вказівками викладача. СР здобувача забезпечується системою навчально-методичних засобів: конспектами лекцій, підручниками, навчальними та методичними посібниками, монографічною літературою і періодикою.

Навчальний матеріал, передбачений навчальним планом для засвоєння здобувачем в процесі СР, виноситься на підсумковий контроль поряд з навчальними матеріалами, який опрацьовувався при проведенні навчальних занять. Викладач проводить діагностику якості СР здобувача на індивідуальних заняттях (консультаціях). Вони проводяться в позааудиторний час за окремим графіком, складеним кафедрою.

Завдання виконує кожен здобувач шляхом підготовки творчої роботи у вигляді реферату з презентацією згідно із рекомендованою тематикою поданою нижче згідно свого порядкового номеру в журналі. Реферат – це завершена теоретична робота з конкретної проблематики (теми) в межах навчальної програми курсу. Реферат виконується здобувачем самостійно при консультуванні викладачем. Оформляється за стандартним зразком і подається викладачу за два тижні до екзамену. Захист завдання шляхом усного звіту здобувача з підготовкою та оформлення презентації.

Ось основні вимоги до оформлення реферату

Загальні вимоги:

Обсяг: 10 сторінок основного тексту (без урахування титульного аркуша, змісту, списку літератури та додатків).

Шрифт: Times New Roman, розмір шрифту – 14.

Міжрядковий інтервал: 1.5.

Поля: Верхнє і нижнє – 20 мм, лїве – 30 мм, правє – 10 мм.

Вирівнювання тексту: По ширині.

Нумерація сторінок: Зверху в правому куті, починаючи з другої сторінки (титульний лист не нумерується).

Структура реферату:

Титульний аркуш (Назва закладу вищої освіти. Назва факультету та кафедри. Назва реферату. Прїзвище, ім'я, по батьковї автора. Науковий керівник. Місто і рік.).

Зміст (Включає назви розділів роботи з вказанням сторінок).

Вступ (Обґрунтування актуальності теми, мета і завдання роботи, методи дослідження, структура реферату).

Основна частина (Складається з кількох розділів, кожен з яких має чітку назву та структуру).

Теоретичний аналіз: (Огляд наукових джерел, обґрунтування проблеми).

Аналіз досліджень: (Може включати огляд практичних прикладів або даних, якщо це передбачено темою).

Висновки (Короткий підсумок результатів дослідження, висновки щодо вирішення проблеми, рекомендації).

Список використаних джерел (Оформлюється відповідно до стандартів (ДСТУ або міжнародні стилі – АРА, МЛА тощо). Джерела подаються в алфавітному порядку).

Додатки (за необхідності) (Таблиці, графіки, схеми, які є додатковими до тексту реферату).

Оформлення цитат і посилань:

Прямі цитати: Обов'язково в лапках з посиланням на джерело.

Непрямі цитати (парафраз): Обов'язково з посиланням на джерело.

Оформлення посилань: В тексті через квадратні дужки або за допомогою підрядкових приміток, відповідно до обраного стандарту (наприклад, [1, с. 25] або (Автор, рік)).

Оформлення ілюстрацій, таблиць і схем:

Таблиці: Нумеруються та мають заголовок зверху («Таблиця 1 – Назва»).

Ілюстрації (схеми, графіки): Нумеруються та підписуються під зображенням («Рисунок 1 – Назва»). Ілюстрації та таблиці повинні бути згадані в тексті реферату.

Тематика рефератів

1. Когнітивний підхід (Ж. Піаже).
2. Концепція діалектичного характеру розвитку Г. С. Костюка.
3. Теорія розвитку вищих психічних функцій.
4. Періодизація вікового розвитку особистості.
5. Проблема рушійних сил психічного розвитку.
6. Закономірності психічного розвитку.
7. Сенситивні періоди розвитку різних психічних властивостей.
8. Провідна діяльність у немовлячому віці. Новоутворення у немовлячому віці.
9. Соціальна ситуація розвитку дитини раннього віку.
10. Особливості провідної діяльності дитини в ранньому віці.
11. Характеристика новоутворень у ранньому дитинстві.
12. Розвиток мовлення у дітей раннього віку.
13. Особливості спілкування дитини раннього віку.
14. Розвиток емоційно-вольової сфери у дітей раннього віку.
15. Сюжетно-рольова гра та її особливості в дошкільному віці.
16. Характеристика кризи дошкільного віку.
17. Методи дослідження вікових особливостей особистості
18. Основні теорії вікової психології.
19. Суперечності психічного розвитку.
20. Роль навчання і виховання у психічному й особистісному розвитку дитини.
21. Освіта як об'єкт педагогічної психології.
22. Психологічні особливості учіння.
23. Види учіння та структура учбової діяльності учнів.
24. Індивідуальність і професійна деформація педагога.
25. Адаптація вчителя до умов професійної діяльності.
26. Психологія особистості вчителя.
27. Психологічна структура педагогічної діяльності.
28. Загальна психологічна характеристика педагогічної діяльності.
29. Педагогічна психологія аномальних випадків (патологія батьків і її вплив на розвиток дітей, затримка інтелектуального розвитку, розлади у дитячому і підлітковому віці).
30. Низька результативність в учінні, її причини та запобігання.
31. Психологічні основи оптимізації навчання.
32. Психологія навчання невстигаючих дітей.
33. Психологічна характеристика факторів ефективності навчання.
34. Вікові аспекти навчання.
35. Розвивальне навчання.
36. Теорія поетапного формування розумових дій.
37. Вихователь як суб'єкт виховної діяльності.
38. Критерії вихованості і психологія виховного впливу.

39. Психологічні механізми виховання.
40. Завдання виховання особистості.
41. Психологічні засади індивідуалізації і диференціації навчання.
42. Педагогічна психологія екстремальних випадків (дитина в екстремальній ситуації; насильство та інші ситуації, пов'язані із загрозою життю дитини; насильство над дітьми і його види; суїциди серед дітей і підлітків; переживання синдрому втрати).
43. Фактори авторитету педагога у колективі здобувачів освіти.

7. ТРЕНІНГ

з дисципліни «Вікова і педагогічна психологія» (6 год.)

Завдання №1 для проведення тренінгу.

Представте результати у вигляді реферату із презентацією (2 год.) .

1. Проаналізуйте зв'язок методології, методу та методики в психологічному дослідженні з вікової та педагогічної психології. або виступу на семінарському занятті.
2. Визначте за допомогою яких методів можна дослідити проблему впливу перегляду мультфільмів жахів на рівень агресивності дітей.

Завдання №2 для проведення тренінгу.

Розв'язання кейсів (4 год.) .

1. «Наш Павлик швидко і рано навчився говорити. Дитячий садок він не відвідував. Зараз йому 6 років. У нього добре розвинене мовлення. Правда він не малює, не ліпить, як всі діти у дитячому садку, та він і не прагне цього. І ми не заохочували. Вважаємо, що він буде добре вчитися, адже він так по-дорослому міркує!» – так розповідала про сина мама.

Дайте психологічний коментар ситуації. Чи можна передбачити результати учіння Павлика? Аргументуйте відповідь.

2. Світлана (6,5 років) навчається у першому класі. Вона вміє читати, писати, їй подобається танцювати, співати, декламувати. Мама пишається донькою, а Света – сама собою.

Якось, йдучи додому разом з мамою, дівчинка сказала: «Вчителька мене ненавидить. Не хвалить. Мені дають завдання складніші, ніж іншим, щоб я не знала, як відповісти. У дитячому садку було краще».

Дайте психологічний коментар ситуації. В чому різниця стосунків в системі «дитина – педагог» у дитячому садочку і у школі?

3. Женя був активним, допитливим хлопчиком. У дитячому садочку він швидко засвоював зміст занять, любив читати, але й водночас був неуважним, непосидючим. У першому класі на уроках він часто відволікається, не слухає пояснень вчителя і відповідей товаришів, тому часто отримує зауваження, на що болісно реагує.

Які психологічні особливості поведінки молодших школярів проявились у наведених прикладах? Чому першокласникам так хочеться мати побільше оцінок?

4. Вчителька II класу стала помічати, що Міла змирилася зі своїми оцінками по 5 балів. Учіння мало цікавило її. Більше приваблювала суспільна діяльність – Міла була відмінним санітаром. І ось одного разу в її зошиті під роботою, яку більше ніж на 5 балів оцінити було неможна, з'явився запис: «Третій рядок написаний чудово. Краще ніж у всіх. Спробуй-но зробити так всю роботу». Міла хвалилася, показувала зошит подругам. Просила маму просиджувати поряд, щоб інші рядки вийшли такими ж, як і третій.

Дайте психологічний коментар ситуації. Чи можна розвинути у дівчинки інтерес до учіння.

5. Таня навчається у першому класі. Їй важко дається учіння, особливо читання. Вдома мама всаджує її за стіл і починає питати: «Як називається ця буква...? Що тут написано?» – Дівчинка мовчить. – Ну ось, нічого не знаєш! На, вчи сама! – і мама іде у справах на кухню. Через деякий час повертається і перевіряє. Покращення у читанні не має – Сьогодні гратися не підеш, будеш читати!

Дайте психологічне обґрунтування характеру спілкування мами з донькою. Які психологічні особливості віку дівчинки не враховані мамою при організації її учіння? Як можна

допомогти дівчинці у навчанні?

6. Сергійко часто пропускав уроки. Вчителька залишалась з ним після занять. Допомогало, але інтересу до учіння виховати у Сергія не вдавалось. «Знаєш, Сергій, – сказала одного разу вчителька, – розповім тобі я по секрету, що будемо вивчати наступного уроку». – Сергій погодився без ентузіазму, але... Наступного уроку він, з радістю поглядаючи навкруги, безперервно тягнув руку. Він розумів пояснення не гірше за інших.

Того ж дня він знову після уроків запитально подивився на вчительку : «Розкажіть, про що ви будете розповідати завтра!».

Поясніть, чому Сергійкові не допомагали додаткові завдання після уроків? Чому змінилася його поведінка на уроці, після попередньої розповіді вчителя?

7. На уроках у першому класі нерідко можна почути, як учні доповідають вчителю: «А Іра не ті стовпчики розв'язала, їй Валя не так показала» або «Віра зовсім не розв'язала».

Інші, побачивши на уроці у товариша невірне рішення, голосно вигукують: «А у нього помилка!» – або серед тиші класу піднімаються і схвильовано вказують: «А Володя три приклади пропустив».

Чим пояснюється така поведінка школярів? Як повинен поводитись вчитель у таких випадках.

8. Вчителька 3-го класу під час контрольної роботи декілька разів робить суворе зауваження: «Не списуй у товариша! Знайшов у кого списувати! Він і сам не знає, як правильно писати». В іншому класі вчителька один раз переконливо сказала: «Діти, не потрібно закриватися одне від одного, це негарно, ніхто у вас не списує».

Дайте психологічну оцінку діям двох учителів.

Взято з <https://kdpu.edu.ua/zahalnoi-ta-vikovoi-psykholohii/navchalno-metodychna-robota/navchalno-metodychni-materialy/vikova-ta-pedahohichna-psykholohiia/2503-praktychni-zaniattia-z-vikovoi-psykholohii.html>

Завдання №3 для проведення тренінгу (4 год.)

Тренінг «Психологічна готовність до змін, або формула позитивного мислення педагогів»

Хід проведення тренінгу

I. Організаційна частина.

У нашому житті велике місце займає принцип недостатності. Нам не вистачає часу на зустрічі, ми весь час біжимо, поспішаємо, не помічаємо один одного. Давайте ж таки на мить зупинимо цей біг і поспілкуємося один з одним.

Щоб почати плідну роботу, візьміть валізу (виберіть колір) і ми подивимося який настрій і самопочуття у Вас переважає.

II. Основна частина.

1. Вправа: Картки «Значення кольору».

2. Вправа «Знайомство»

Мета : познайомити учасників одне з одним. Кожен учасник говорить своє ім'я і продовжує фразу «Я посміхаюся коли...»

3. Вправа «Моя мета»

Мета: визначити потреби інтереси учасників тренінгу, здійснення яких вони пов'язують з тренінгом.

На окремому смайлику дописати фразу : «Цей тренінг матиме сенс, якщо...» та наліпити на окремому ватмані (у формі смайла).

4. Вправа «Правила роботи»

Мета: виробити неформальні правила спільної роботи

Психолог. Наша задача створити правила для подальшої роботи, що будуть сприяти саморозкриттю кожного учасника. (записати правила на ватмані)

це як своєрідний кодекс, що його з цього моменту зобов'язані дотримуватися усі учасники .

III. Заключна частина.

Вправа «Чому я навчився»

Мета: закріпити набуті навички з тренінгу

Психолог. я пропоную вам зараз подумати над тим, що ви набули, працюючи на тренінгу. Будь ласка допишіть за вибором любе із незакінчених речень, представлених на слайді:

- я навчилася....
- я дізналась що...
- я знайшла підтвердження тому, що...
- я виявила, що...
- я була здивована тим, що...
- мені подобається....
- я була розчарована тим, що
- найважливіше для мене було....

Взято з <https://naurok.com.ua/trening-psihologichna-gotovnist-do-zmin-formula-pozitivnogo-mislennya-pshologiv-pedagogiv-176827.html>

8. Методи навчання

В освітньому процесі застосовуються: лекції; практичні заняття; індивідуальні заняття; виконання творчих завдань під керівництвом викладача та самостійно; виконання завдань з тренінгу.

9. Критерії, форми поточного та підсумкового контролю.

В процесі вивчення дисципліни «**Вікова і педагогічна психологія**» використовують наступні методи оцінювання навчальної роботи студента за 100-бальною шкалою:

- поточне опитування;
- оцінювання виконання змістового модульного контролю;
- оцінювання виконання тренінгу;
- оцінювання самостійної роботи студентів;
- підсумковий екзамен.

Підсумковий бал (за 100-бальною шкалою) з дисципліни «**Вікова і педагогічна психологія**» визначається як середньозважена величина, залежно від питомої ваги кожної складової залікового кредиту:

Модуль 1		Модуль 2		Модуль 3	Модуль 4	Модуль 5
10%	10%	10%	10%	5%	15 %	40%
Поточне оцінювання	Модульний контроль	Поточне оцінювання	Модульний контроль	Тренінг	Самостійна робота	Екзамен
Середнє арифметичне з оцінок отриманих під час опитування на кожному практичному занятті.	Модульна контрольна робота (теми 1-6)	Середнє арифметичне з оцінок отриманих під час опитування на кожному практичному занятті.	Модульна контрольна робота (теми 7-11)	Оцінка за виконане завдання	Оцінка за виконане завдання	Теоретичне питання 1 – макс. 50 балів Теоретичне питання 2 – макс.50 балів.

* Оцінка за поточне оцінювання визначається як середнє арифметичне з оцінок отриманих під час занять (кожен здобувач має бути оцінений кожного практичного заняття). Пропуски практичних занять обов'язково відпрацьовуються в години консультацій, в іншому випадку вони вважаються оцінкою «0» та враховуються при визначенні середнього арифметичного. Для здобувачів, які навчаються за індивідуальним графіком, поточне оцінювання проводиться під час консультацій, та шляхом виконання завдань в системі Moodle.

** Модульні контрольні роботи проводиться у вигляді письмової роботи і складаються з двох частин: 1) тестові завдання (10 тестів по 10 балів) та 2) теоретичні питання.

Оцінка за модульну контрольну роботу визначається як середнє арифметичне з оцінок отриманих за виконання модульних завдань.

Шкала оцінювання:

За шкалою Університету	За національною шкалою	За шкалою ЄКТС
90–100	“Відмінно”	А (відмінно)
85–89	“Добре”	В (дуже добре)
75–84		С (добре)
65–74	“Задовільно”	Д (задовільно)
60–64		Е (достатньо)
35–59	“Незадовільно”	FX (незадовільно з можливістю повторного складання)
01–34		F (незадовільно з обов’язковим повторним курсом)

10. Інструменти, обладнання та програмне забезпечення, використання яких передбачає навчальна дисципліна

№ з/п	Найменування	Номер теми
1.	Мультимедійний проектор Epson EB-505 (1 шт.), рік виготовлення 2018, рік ведення в експлуатацію 2019 Екран проекційний BRYAN 2:1,5 (1шт.)	1-11
2.	Ноутбук (Базове програмне забезпечення: ОС Windows 10 – згідно ліцензії Microsoft IT Academy та Microsoft DreamSpark for Students; Програмне забезпечення базових інформаційних технологій: MS Office, телекомунікаційне програмне забезпечення (Internet Explorer, Opera, Google Chrome, Firefox).	1-11
3.	Фліпчарт	1-11

РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

- Бібік, Н. М. (ред.). Нова українська школа. Київ: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. 206 с.
- Бригадир М.Б., Бугерко Я.М., Ревасевич І.С. Загальна психологія. Збірник кейсів: навч.-метод. посіб. Тернопіль: Економічна думка ТНЕУ, 2017. 35 с.
- Бугерко Я. Рефлексивний характер освітньої діяльності як ціннісний фактор професійного становлення сучасного фахівця. Психологічний часопис. 2022. Том 8. С. 39-54
- Варій М. Й. Загальна психологія.: підр. [для студ. вищ. навч. закл.] 3-тє вид. URL: http://document.kdu.edu.ua/info_zab/053_425.pdf
- Василенко, Л., Савчин, М. (2021). Вікова психологія. Київ: Академія, 376 с.
- Верховна Рада України, (2017). Про освіту [online]. Київ, Україна. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> [Accessed 11.06.2022].
- Верховна Рада України, (2017). Про повну загальну середню освіту [online]. Київ, Україна. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text> [Accessed 11.06.2022].
- Видра О. Вікова та педагогічна психологія. Київ: Центр навчальної літератури, 2019. 112 с.
- Вікова та педагогічна психологія : навчальний посібник для студентів, які навчаються за спеціальністю «Соціологія» / Нар. укр. акад. [каф. соціології та гуманітарних дисциплін; авт. упор. Н.П. Гога]. Харків: Вид-во НУА, 2023 80 с. <http://dspace.nua.kharkov.ua/jspui/bitstream/123456789/2597/1/%D0%93%D0%BE%D0%B3%D0%>

10. Волошина В.В., Долинська Л.В., Ставицька С.О., Темрук О.В. Загальна психологія: Практикум: Навч. Посібник. URL: <http://194.44.152.155/elib/local/sk685984.pdf>
11. Дуткевич Т. В. Дитяча психологія: навч. посібник. Київ : Центр навчальної літератури, 2019. 424 с.
12. Дуткевич Т. В. Дитяча розвивально-корекційна психологія. Київ : Центр навчальної літератури, 2019. 304 с.
13. Дуткевич Т. В. Дошкільна психологія: навч. посібник. Київ : Центр навчальної літератури, 2020. 392 с. Ільїна Н.М. Загальна психологія в екзаменаційних питаннях і відповідях. Навч. посіб. Київ : «Університетська книга», 2018. 239 с.
14. Дуткевич, Т. (2017). Дитяча психологія. Київ: Центр навчальної літератури, 424 с.
15. Золотухіна, С. Т. (2012). Виховуюче навчання (спецкурс з історії педагогіки). Харків: Вид-во ХГУ «НУА», 168 с.
16. Ільїна, Ніна Михайлівна. Загальна психологія: теорія та практикум: підручник. Суми: Університетська книга, 2021. 369 с.
17. Колобич О. П. Загальна психологія. Навчально-методичний посібник. Львів, 2018. 172 с.
18. Коркос Я.О. Концептуальний зміст категорії «свідомість» у зарубіжній психології. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Психологічні науки. 2022. Вип. 1. С. 11–17.
19. Курапов, А. О.; Льошенко, О. А.; Волинець, В. О. Практикум із загальної психології. Модуль “Уява, емоції, воля”. *Методичні рекомендації*. К.: ДІА, 2022, 256.
20. Кутішенко, В. (2019). Вікова та педагогічна психологія. Київ: Центр навчальної літератури, 128 с.
21. Лисенко, Л. М. (2020). Вікова психологія. Харків: ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 113 с.
22. Лугова В. М. Особливості конфлікту як способу соціальної взаємодії у підлітковому віці. Молодий вчений. 2020. №5 (81). С. 199–207.
23. Москалець В. П. Загальна психологія: підручник. К. Ліра. К.; 2020. 564 с.
24. Москалець В. Функціонально-психологічна сутність свідомості як рамкової умови пізнання, методологування, віри, мислення, діяльності. Психологія і суспільство. 2019. № 1. С. 35–51.
25. Нова українська школа, (2017–2022). [online]. Available at: <https://nus.org.ua> [Accessed 11.06.2022].
26. Освітній портал, (2007–2022). [online]. Available at: <http://www.osvita.org.ua> [Accessed 11.06.2022].
27. Приходько Ю. О., Юрченко В. І. Психологічний словник-довідник. Київ: Каравела, 2020. 419 с.
28. Ребуха Л.З. Професійна підготовка майбутніх практичних психологів у закладах вищої освіти: методологічний аспект. Інноваційна педагогіка. 2019. Випуск 17. Том 1. С. 137–140.
29. Ребуха Л.З. Формування соціально-психологічних та педагогічних складових міжкультурної компетентності майбутніх фахівців соціономічних професій. *Збірник Національної академії Державної прикордонної служби України*. Серія: педагогічні науки. 2019. 4(19). С. 337–347.
30. Ребуха Л.З. Психолого-педагогічний супровід дітей з особливими потребами у закладах дошкільної освіти. *Впровадження сучасних технологій в процесі забезпечення якісної підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти*: збірник наукових праць / укладачі: Мисик О.С., Миськова Н.М., Онофрійчук Л.О., Пісоцька Л.С., Розгон В.В.; За заг.ред. проф. Зданевич Л.В. Хмельницький : ХГПА, 2024. С. 549–551.
31. Савчин М. Загальна психологія. К.: ВЦ «Академія», 2020. 344 с.

32. Сергєєнкова, О., Столярчук, О., Столярчук, О. та Пасєка, О. (2020). Вікова психологія. Київ: Центр навчальної літератури, 376 с.
33. Ткаченко О.А. Сучасний етап генезису уявлень природничих наук про свідомість та проблеми їх інтеграції в курс загальної психології. Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. Серія: Психологія. 2021. Т. 32(71), № 2. С. 26–30.
34. Токарева Н. М. Вікова та педагогічна психологія : навчальний посібник [для студентів вищих навчальних закладів] / Н. М. Токарева, А. В. Шамне. Київ, 2017. 548 с. <https://elibrary.kdpu.edu.ua/handle/0564/1425>
35. Учитель І. Б., Сурякова М. В., Батраченко І. Б. Вікова та педагогічна психологія: Навч. посібник [електронне видання]. Дніпро: Середняк Т. К., 2021. 162 с. <http://212.1.86.13/jspui/handle/123456789/4470>
36. Harari D., Swider B. W., Steed L. B. & Breidenthal A. P. Is perfect good? A meta-analysis of perfectionism in the workplace. *Journal of Applied Psychology*, 2018. Vol. 103, No. 10, P. 1121-1144.
37. Hollingworth, Harry Levi, and Albert Theodore Poffenberger. *Applied psychology*. D. Appleton, 2020.
38. Solms Mark. New project for ascientific psychology: General scheme. *Neuropsychanalysis*. 2020. 22.1-2. P. 5-35.
39. Spencer Herbert. *The principles of psychology*. Princeton University Press, 2021.
40. Tomich, L., Martsyniak-Dorosh, O., Partyko, N., Kiparenko, O., Mateiko, N., Boiaryn, L. Psychotherapy and Correction of Neuropsychic Disorders within the Neurotic Personality Development. *BRAIN. Broad Research in Artificial Intelligence and Neuroscience*. 2022. №3. P. 138-145.
41. Valsiner Jaan. *General human psychology*. New York, NY, USA: Springer, 2021. 321 p.
42. Von Bertalanffy Ludwig. *General system theory and psychology. Toward Unification in Psychology*. University of Toronto Press, 2019. P. 219-224.